

EL FINAL DE *CASA DE NINES* D'IBSEN

ANDREU GRAU I ARAU

Universitat de Barcelona-Societat Catalana de Filosofia

Ens interessa aquí analitzar la darrera part de l'escena final del tercer i últim acte de *Casa de nines*, en la qual Henrik Ibsen (1828-1906) ens presenta dos diàlegs antagònics entre Nora, la protagonista, i Helmer, el seu marit.

En el primer diàleg, Nora pateix violentes acusacions per part de Helmer, qui ha rebut una carta en què Krogstag, una persona corrupta i xantatgista, li explica com la seva dona ha falsificat la signatura del seu pare per a obtenir un préstec amb la finalitat de cobrir les despeses ocasionades per la malaltia que ell havia patit. En llegir la carta, reacciona contra la seva dona: «Has destruït la meva felicitat! Has tirat pel terrat tot el meu futur! Estic en poder d'una persona sense escrúpols. Aquest home pot fer de mi el que vulgui, disposar de mi i donar-me ordres com millor li sembli. Haig de caure i arruïnar-me... per la lleugeresa d'una dona!» Ella li respon amb una condicional: «Si me'n vaig d'aquest món, tu seràs lliure». El marit atribueix aquesta resposta a la genètica: «El teu pare també tenia sempre a punt alguna frase buida. De què em serviria que «te n'anessis d'aquest món», com tu dius! De res en absolut. Aquest home pot esbombar l'assumpte pertot arreu. I si ho fa, potser sospitaran que jo estava al corrent del teu acte criminal. I tot això t'ho dec a tu, a qui he tractat com la nineta dels meus ulls durant el nostre matrimoni.»

El que ha succeït no deixa de tenir càstig per part de Helmer: «Cal tapar tot aquest afer al preu que sigui. Pel que fa a nosaltres, cal fer la impressió que res no ha canviat. Tu continuaràs a casa; però ja no et puc confiar l'educació dels nens. Es tracta de salvar la façana, de guardar les aparences.» Llavors, la minyona duu una altra carta d'en Krogstad, però adreçada a Nora. L'agafa el marit i la llegeix. Hi veu com el prestador retorna a Nora el reconeixement del deute. El primer que ell clama: «Nora, estic salvat!» I a la pregunta de Nora: «I jo?», la resposta és: «Tu també».

S'enceta el segon diàleg, en el qual les paraules de Helmer són pacificadores i apologetiques envers la seva dona: «Has caigut en la desesperació, i no veies altra sortida. Des d'ara podem proclamar ben contents que tot s'ha acabat. Nora, et juro que t'ho he perdonat tot. Sé molt bé que tot el que has fet, ho has fet per amor a mi. M'has estimat com una dona ha d'estimar el seu marit. Només t'has equivocat en l'elecció dels mitjans. Jo seré el teu conseller. Oblida les dures paraules que t'he dit en el primer moment de desconcert.» Nora marxa a l'alcova a treure's la disfressa que duu posada; però Helmer continua parlant fins que la troba vestida: «Que no vols anar al llit?».

Amb aquesta sorpresa, comença el que es podria prendre com un discurs de comiat per part de la protagonista, amb talls teatrals d'exclamacions i preguntes per part de Helmer, discurs que suposa la solució als anteriors dos diàlegs anti-tètics. Recensionem els grans temes que vol defensar Ibsen en aquest discurs:

Reivindicació de la seriositat enfront de la diversió. Des del moment en què la parella es va conèixer, mai no hi ha hagut una conversació sobre un tema seriós. Nora no ha estat més que una joguina, la filla-nina, la dona-nina; i la seva llar s'ha reduït a una sala de jocs. Res no ha passat de ser una pura diversió.

Denúncia d'una manca de vida virtuosa. Nora reconeix que el seu pare i el seu marit han estat injustos amb ella, la qual cosa demostra que no l'han estimada. La injustícia es palesa en el fet d'haver d'opinar el mateix que ells opinaven, sense permetre que ella no arribés mai a res. Tot això només portava a la infelicitat: Nora creia viure «feliç», quan, en realitat, només estava «alegre»; però la manca d'estimació per part d'aquests homes serà la manca d'amor amb què ella pagarà al seu marit: deixa d'estimar-lo quan no veu realitzat el miracle que esperava: el miracle de l'amor. En aquell moment, ha vist que no era l'home que pensava. Ella tenia el ferm convenciment que respondria a la primera carta de Krogstad com un autèntic marit: «fes conèixer el que ha fet la meva dona a tothom qui vulguis! I després que ho facis et desafiaré a l'opinió pública, perquè ho carregaré tot damunt meu i diré: soc jo el culpable». Aquest era el miracle que esperava i la perspectiva del qual l'omplia de por; i per evitar aquesta situació, estava disposada a posar fi a la seva vida. «Tu no penses ni parles com l'home amb qui jo pugui sentir-me unida –li diu-. Quan t'ha passat la por... no del que m'amenaçava a mi, sinó del perill a què tu mateix estaves exposat». Nora acabarà reconeixent que no creu ja en els miracles.

El dubte sobre l'educació. Helmer li ha dit que no s'atreveia a confiar-li la tasca d'educar els nens. Nora es pregunta per la preparació que hom ha de tenir per a fer efectiva l'educació. Ibsen no deixa d'interrogar-se per l'educació i no amaga el seu escepticisme. Nora reconeix les seves limitacions: «No estic a l'alçada d'aquesta feina. Abans tinc davant meu un altre deure. Haig d'educar-me a mi mateixa»; però tampoc no està disposada, ara, a veure's auxiliada ni pel seu marit ni per ningú: «I tu no ets home per ajudar-me a aconseguir-ho. Me n'haig de sortir tota sola». Li deixa clar que no és l'home que pugui educar-la per fer-ne la dona que necessita.

Retorn i lucidesa. Ibsen advoca per un retorn a l'origen: «Demà tornaré a casa meva, a la meva ciutat d'origen. Allà em serà més fàcil trobar alguna feina que em convingui». Retornar vol dir abandonar el que ja és caduc: llar, marit i fills, fins i tot si això suposa una transgressió de la llei o una perversió dels costums. L'únic que Nora diu que sap és el que ella necessita i per a la qual cosa necessita adquirir experiència. Mai no s'havia sentit tan lúcida ni tan segura d'ella mateixa com aquella nit; i que amb aquesta lucidesa i aquesta seguretat, deixa el marit i els fills.

La caiguda de les institucions. Helmer repassa a Nora el que pot arribar a suposar la seva actitud en el marc d'una societat dominada per institucions. En concret, la religió, la moral i el dret. *La religió:* Nora li diu que no sap el que exactament és i que, quan ho hagi deixat tot enrere i estigui sola amb ella mateixa, ho examinarà: «Vull saber si tot el que ens deia el pastor Hansen era just o, com a mínim, si és just per a mi». *La moral:* Ella manifestarà que no sap si encara li queda un cert sentit de la moral: són coses que no veu gens clares; però el que sí que sap és que la seva manera de percebre-les és completament diferent de la del seu marit. *El dret:* Sostindrà la protagonista que acaba de saber que les lleis no són com ella pensava i que hagin de ser forçosament justes és una cosa que no li entra al cap. Es pregunta: «Una dona no té el dret de protegir el seu pare moribund ni de salvar la vida del seu marit?» Nora necessita saber qui dels dos té raó: la societat o ella. I pel que fa a l'abandonament de la llar, insinua: «Quan una dona deixa la casa del seu marit com jo ho faig ara, tinc entès que, segons la llei, el marit no té amb ella cap obligació. En qualsevol cas, et deslliuro de tota obligació. No t'has de sentir lligat per res, com jo tampoc no em vull sentir lligada. Hi ha d'haver llibertat total per a totes dues parts. Aquí tens el teu anell. Torna'm el meu. Ara tot s'ha acabat. Aquí et deixo les claus.» Nora

li diu que sap prou bé que la majoria de la gent li donarà la raó i que aquestes coses també figuren als llibres, però creu que a ella ja no li poden condicionar les coses que digui la gent o que constin als llibres.

La sacralització del deure. Nora reconeix que els deures familiars són sagrats, però sap que també n'hi ha d'altres: els deures amb ella mateixa. Ja no creu que abans que res és esposa i mare, sinó que, per damunt de tot, és un ésser humà. Per això, no vol veure els nens i creu que estaran en millors mans que les seves.

I finalment, *la independència com a guany i com a solució*. Nora diu a Helmer que el deixa, que no es pot quedar més temps a casa seva i que ha d'estar totalment sola. La independència serà l'únic que la durà a aclarir-se amb ella mateixa i amb tot el que l'envolta i suposarà la ruptura amb el passat. Però el més important es concreta en tres fets: (a) la manca de prohibicions: dirà Nora que, des d'aquell moment, no té sentit prohibir-li res; (b) la determinació de possessions: «M'emporto les coses que són meves. No vull res de tu, ni ara ni mai», i (c) el respecte a la intimitat: «No em pots escriure, mai. T'ho prohibeixo. No accepto res de gent estranya. Caldria que tant tu com jo canviéssim fins al punt que la nostra convivència es convertís en un matrimoni», cosa que ja no pot ser. «Tal com soc ara –dirà Nora–, no soc una dona per a tu. No puc passar la nit a casa d'un estrany». Només queda un mot: «adéu!»¹.

1. HENRIK IBSEN, *Casa de nines*, traducció de Feliu Formosa amb la col·laboració de Carolina Moreno, Barcelona: Educaula, 2011, p. 121-134.

Conclusions

Aquesta escena és, certament, una reivindicació del feminisme, tal com ho va indicar el mateix autor; però no es pot negar que Ibsen mostra aquesta reivindicació en el marc de les concepcions antropològiques que han derivat de la teologia luterana, més enllà de les crítiques de l'autor a aquesta branca del cristianisme o del fet d'haver-se declarat ateu. Si Nora vol salvar-se, és a dir, vol ser ella, només pot fer-ho sola. Recordem que la soteriologia luterana trenca amb la idea d'una salvació en comú. Ara, l'home forceja sol amb el seu destí, que és allò que Nora està disposada a experimentar. Reconeix que mai el que la subordina no sabrà entendre-la, però que ella, la subordinada, en canvi, la que ha patit el captiveri de Babilònia, sí que pot arribar a fer-ho gràcies a l'aparició de la lucidesa. Així, amb aquesta *alétheia*, l'únic que pot fer és ja no dependre d'ell, deixar-lo, marxar del seu costat, independitzar-se.

El discurs de Nora és el del cansament que suposa sempre ser l'elogiat en la subordinació, en la dependència; i per a no continuar amb aquest joc en la casa de nines, només cal dir «adéu!», tot reflectint aquella actitud luterana que també van saber fer seva els escandinaus: deixar de dependre de Roma per tenir-la com una estranya.